

Udžbenik

|| N. Raos*

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada
Ksaverska cesta 2, p.p. 291
10 001 Zagreb

Pita mene kolegica mogu li joj kako pomoći jer je namislila napisati udžbenik iz kemije za svoje studente. "Nema problema", kažem joj, kad sam još čuo kako se sve što treba biti u udžbeniku već nalazi u nekom obliku. Treba samo napisati ono što govori na predavanjima. Imam u tome iskustva. Nakon što sam održao predavanja, napisao sam skriptu za dva dana. Ide to brzo. "Mogu ti pomoći na svaki način", nastavih, "mogu biti recenzent, urednik, a ako se slažeš i koautor." Slike crtati ne znam, niti prelamati stranice, no lako mogu pronaći ljude koji to znaju raditi. Nezaposlenih grafičara ima koliko hoćeš...

I sve je išlo kao lojem podmazano dok nismo došli do pitanja novca. Recenzija – 1000 kn. "Zašto to treba platiti?", pita: "Pa svi recenziraju zabadava." "Da", kažem, "može se recenzirati gratis članak od pet stranica, no što s udžbenikom od 200 stranica?" I tisuću kuna je malo, mislim si (5 kn po stranici!), no ne može se raditi baš za ništa: "Ni zubar ti neće naplatiti pregled, ali zub neće vaditi *pro bono*."

I tako priča teče dalje. Urednički honorar – tisuću maraka, tj. 4000 kn. "Što će knjizi urednik?", čudi se kolegica. "Što će restoranu konobar i šef sale, kad kuhar sve skuha i još na tanjur metne?", odgovorih joj protupitanjem, pa nakon što sam joj objasnio što urednik sve čini i mora činiti, dođosmo do drugih troškova: lektura (10–15 kn po kartici), prijelom (25 kn po stranici), korektura, tisak, uvez... Kad se sve skupa zbroji dođe se do sume od nekih sto tisuća kuna. Tko će to platiti?

Fakultet naravno neće, jer tamo dekana ne možeš uvjeriti kako ljudi rade za nekakav novac, jer moraju raditi da bi od nečega mogli živjeti. To njemu ne ide u glavu. Da profesor piše udžbenik bez honorara, to se dakako podrazumijeva. Podrazumijeva se valjda i da sam crta slike, sam prelama stranice, sam sve to skupa stavlja na mrežu (jer tiskaru ipak nema), pa ako fakultet treba nešto platiti, onda je to za simposion iliti gozbu na koju će pozvati sve kolege sa zavoda (i druge uzvanike), jer *catering* ipak nešto košta, budući da nikome ne pada na pamet da kuha, prostire stol i pere suđe iz vlastitog zadovoljstva i taštine.

Sad će čitatelj reći: pa što onda ako ne iziđe još jedan udžbenik. Studenti će svejedno učiti i polagati ispite. Uostalom kolegica može izdati udžbenik i sama, bez ičije pomoći. Ne treba ni recenzenta, ni urednika, ni lektora, ni korektora, ni grafičkog dizajnera. Točno. No kakav će to udžbenik biti? Papir sve podnese, papir od stida ne rumeni (*Charta non erubescit*). Šteta se ne vidi – ali to ne znači da se neće vidjeti.

Za razliku od pogreške na predavanju, pogreška u knjizi ne može se ispraviti. Predavač uvijek može reći "oprostite" za ono što je netom izgovorio ili na slajdu prikazao. Taj luksuz autor knjige nema. Svatko vidi pogrešku, pa je onda na dobroj volji čitatelja hoće li je shvatiti kao slučajnu omašku ili bjelodan dokaz autorova neznanja i nekompetencije. A za pogreške je – zvuči paradok-

salno – najmanje kriv autor. Kriv je proces uređivanja (recenzija, redakcija, lektura, korektura), čija je osnovna svrha upravo uklanjanje pogrešaka, nejasnoća i nedorečenosti u rukopisu. Autor može biti entuzijastičan, trošiti sate i dane u doradi rukopisa, ali od toga slaba vajda, jer nakon nekog vremena dolazi do zasićenja tekstem, do poznatoga "autorskog sljepila", kada autor više nije u stanju vidjeti ništa neskladnog u rukopisu. Mnogi izdavači iz komocije sav posao uređivanja prepuštaju autoru, pa tako nastaju izdanja koja vrve pogreškama. A pogreške nisu nimalo bezazlene, posebice kada je riječ o udžbeniku.

Zamislite malo boljeg studenta koji na svakoj stranici nalazi dvije do tri pogreške. Što će misliti o profesoru? A što drugo nego da je nekakav mulac koji zna kemiju još manje od njega. Drugi, manje ambiciozan, reći će da je sve to što se uči na fakultetu živa sprdačina, da nema ni svrhe ni smisla, pa će učiti tek toliko koliko mu treba da zavera profesora (kome je, sudeći po udžbeniku, ionako svejedno koliko mu studenti znaju). I nemojmo za to kriviti studente. Ako netko svoj rad ne cijeni, ne shvaća ga ozbiljno, ne može očekivati da će ga drugi cijiniti, shvaćati ozbiljno. Sve što se propustilo naučiti na fakultetu (a i mnogo toga više) stigne se naučiti tijekom života. No ako nas školovanje ne nauči osnovnim vrijednostima struke, ako nas nauči da znanje preziremo umjesto da za njime težimo, onda je takvo školovanje ne samo besmisleno nego i društveno opasno. Jer će neznalice koji završe takve fakultete na svom radnom mjestu progoniti one koji znaju, rugat će im se – kao i u školi – da su štreberi, onemogućavat će ih u poslu i napredovanju ili će, u najboljem slučaju, iskorištavati njihov rad za svoju promociju. Tako se proklamirano društvo znanja pretvara u društvo neznanja, gluposti i primitivizma.

No postoji još jedna, možda još i gora posljedica neizdavanja ili loše kvalitete udžbenika na hrvatskom jeziku: stručni se jezik ne razvija. Zalud je pisati terminologiju (STRUNA), pa i imati rubriku o jeziku u ovom časopisu, kada se tim jezikom nitko ne koristi. Stručnjaci su se danas posve prebacili na literaturu na engleskom jeziku, na hrvatskom malo čitaju, a još manje pišu. Dođe naš znanstvenik iz Amerike pa za hrvatske kolege održi predavanje na engleskom, jer – ispričava se – ne poznaje hrvatsku terminologiju. Bojim se da će uskoro tako biti i s hrvatskim znanstvenicima. Međusobno ćemo govoriti engleski, baš kao što su ruski plemići međusobno razgovarali francuski.

Sve su to dugoročne posljedice, koje je u tijeku svakodnevnih briga i problema teško sagledati. Vele da je jednom seljak poslao sina na nauk, a kad je čuo cijenu čudom se čudio: "Pa za to bih mogao vola kupiti!" "Vodi sina kući, pa ćeš imati dva", odgovori mu učitelj. Nastavak priče ne znam (a nije ni važan), no ako je seljak odveo sina kući, doista je uštedio za dva vola, no koliko bi tek volova imao da je sina školovao? (Svako ustezanje novca nije štednja. Najbolje se šteti kada se dobro ulaže.)

* Dr. sc. Nenad Raos
e-pošta: raos@imi.hr